

Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019-2022

Inhoud

Hoofdstuk	Onderwerp	Bladzijde
1	Inleiding	3
1.1	ambities en aanpak	3
1.2	Lokaal versus regionale, nationale en internationale ambities	4
1.3	Doel van het uitvoeringsprogramma	5
1.4	Monitoring	6
2	Thema: Energie	9
2.1	visie en strategieontwikkeling	9
2.2	Energiebesparing gebouwde omgeving	10
2.3	Opslag en uitwisseling elektriciteit	10
2.4	Duurzame opwek van elektriciteit vergroten	10
2.5	Duurzame warmte	11
3	Thema: Duurzaam verkeer en mobiliteit	13
3.1	uitstoot mobiliteit verminderen en netwerk van ov en fiets bevorderen	13
3.2	Leefbaarheid wijken verbeteren en ketenmobiliteit versterken	13
4	Thema: Klimaatadaptatie & vergroening	15
4.1	bevorderen klimaatadaptieve wijken	15
4.2	Versterken biodiversiteit en groen	16
5	Thema: Grondstoffen & afval	17
5.1	afvalscheiding huishoudens	17
5.2	Verminderen van afval gemeentelijke organisatie	17
5.3	Duurzaam inkopen vanuit een circulaire benadering van grondstoffen (gemeente)	18
6	Thema: Luchtkwaliteit	19
6.1	Vermindering blootstelling	19
7	Thema: Duurzaamheid in al ons beleid	21
7.1	Duurzaamheid verankeren in beleid en projecten	21
7.2	Energiehuishouding van de gemeentelijke organisatie	21
7.3	Gemeente geeft voorbeeld in water en klimaatadaptatie	21
7.4	Duurzaam bouwen/duurzame gebiedsontwikkeling	21
8	Thema: Samenleving	23
8.1	De gemeente werkt aan bewustwording	23
9	Doelstelling middellange en lange termijn	25
10	Organisatie	26
11	Financiën	28
12	Planning besluitvorming uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2018-2022	29
	Bijlagen	30
1	Resultaten Duurzaamheidsagenda tot 2018	31
2	Overzicht van het uitvoeringsprogramma in een oogopslag	32
3	Activiteitenoverzicht inclusief prioritering en planning	33
4	CO ₂ -reductie, energiebesparing en stijging van hernieuwbare energie in de periode van 2010 t.o.v. 2017	35

1 Inleiding

Dit uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019-2022 vloeit voort uit het coalitieakkoord 2018-2022. Het beschrijft waaraan de gemeente werkt en op welke wijze de dialoog wil aangaan met stakeholders over de verduurzaming van de gemeente. Het uitvoeringsprogramma is opgebouwd uit zeven thema's en maakt inzichtelijk wat de gemeente doet aan duurzaamheid op deze verschillende terreinen. De aanpak en de activiteiten voor elk thema is op hoofdlijnen beschreven. De opbouw is als volgt: aan de hand van de aanleiding staataangegeven welke acties met welk doel en met welk resultaat worden uitgevoerd. In de bijlage zijn de acties bovendien in tijd uitgezet en voorzien van mijlpalen.

1.1 AMBITIES EN AANPAK

Om te zorgen dat ook voor de komende generaties onze planeet een goede plek is om te leven, moeten we veranderen in hoe we werken, wonen, en leven. Ook in deze gemeente.

Het college van burgemeester en wethouders van Leidschendam-Voorburg wil grote stappen zetten op het gebied van duurzaamheid energie en milieu. De ambitie is een CO₂-neutrale gemeente met een circulaire economie in 2050. We werken aan een toekomstbestendige stad met een gezond woon- en leefklimaat. Wij zijn trots op Leidschendam-Voorburg als groene en duurzame woonstad en willen dit samen met onze bewoners blijvend versterken. Het duurzaam versterken van de gemeente vraagt om een langetermijninvestering en een continu proces waarbij dynamiek en ontwikkelingen benut worden. Zo zetten we samen al stappen vooruit met onder andere het aanleggen van groene daken, het ontharden van de buitenruimte en tuinen, het isoleren van gebouwen en de inzet van het regionale energieloket voor informatie en advies aan de inwoners. De kosten blijven zo behapbaar en er kan ingespeeld worden op technische innovaties. Het uitvoeringsprogramma duurzaamheid draagt bij aan een meer zichtbare uitvoering in de gemeente.

Sinds 2016 is op basis van de Duurzaamheidsagenda 2016-2020 aan verduurzaming gewerkt. Voor een korte terugblik wordt verwezen naar bijlage 1. Op basis van ontwikkelingen, het coalitieakkoord in 2018 (hoofdstuk 3) en vakinhoudelijke kennis van partners en ambtenaren wordt het duurzaamheidsbeleid verder ontwikkeld en bestendigd in het uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019-2022.

Wethouder Astrid van Eekelen stimuleert duurzame ondernemers door aandacht hiervoor te vragen tijdens feestelijke opening van Vlietdagen 2019

Het concept-uitvoeringsprogramma is besproken en van input voorzien met en door de gemeenteraad en andere stakeholders. Tijdens het Festival SamenDuurzaam hebben inwoners hun reactie gegeven op het concept-uitvoeringsprogramma. Het is belangrijk om op te merken dat parallel aan het traject van de totstandkoming van het uitvoeringsprogramma veel activiteiten en acties al zijn ingezet en/of doorlopen, opdat voldoende slag- en realisatiekracht wordt bereikt zonder onnodig tijdverlies.

Het uitvoeringsprogramma duurzaamheid richt zich op de acties en activiteiten die bijdragen aan de ontwikkeling naar een duurzame gemeente die CO₂-neutraal is in 2050. De ambitie is om dit samen met inwoners en andere maatschappelijke partners stapsgewijs te bereiken met tussendoelen in 2022, 2026 en 2030.

De zeven thema's in het uitvoeringsprogramma duurzaamheid zijn:

Energie, Mobiliteit, Klimaatadaptatie en vergroening, Grondstoffen en afval, Luchtkwaliteit, Duurzaamheid in al ons beleid en Samenleving. Zo werken we samen aan de verduurzaming van onze gemeente.

1.2 LOKAAL VERSUS REGIONALE, NATIONALE EN INTERNATIONALE AMBITIES

Het werken aan een duurzame leefomgeving komt voort uit internationale en nationale ontwikkelingen. De samenleving zal zich moeten inspannen om onder andere de opwarming van de aarde te beperken, de aflopende beschikbaarheid van (fossiele) grondstoffen te stoppen en de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen.

Internationaal

Het bredere, internationale perspectief is de agenda voor duurzame ontwikkeling van de Verenigde Naties. Deze is samengevat in zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals); een combinatie van sociale, economische en ecologische doelen voor de gehele wereldbevolking.

Dit gemeentelijke uitvoeringsprogramma duurzaamheid richt zich op de doelen schoon water en sanitair (6), betaalbare en schone energie (7), industrie, innovatie en infrastructuur (9), duurzame steden en gemeenschappen (11), duurzame consumptie en productie (12), klimaatactie (13), leven op het land (15) en het aangaan van partnerschappen voor deze doelen (17).

Nationaal

Op 28 juni 2019 heeft het kabinet het definitieve Klimaatakkoord gepresenteerd. Vanuit het Bestuursakkoord Ruimtelijke Adaptatie is 600 miljoen euro beschikbaar voor klimaatadaptatie. Het Rijksbrede programma Circulaire Economie 'Nederland circulair in 2050' richt zich op de ontwikkeling en realisatie van een circulaire economie in 2050.

Regio

In regionaal verband stelt Leidschendam-Voorburg samen met 22 andere gemeenten een Regionale Energie Strategie (RES) op. Daarnaast worden in de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) de mogelijkheden onderzocht voor CO₂-reductie van de mobiliteit in de regio. Provincie Zuid-Holland ontwikkelt de strategie 'Circulair Zuid-Holland', waarover in 2019 besluitvorming plaatsvindt.

Lokaal

De gemeente werkt aan de ontwikkeling van de omgevingsvisie. Met het Kompas van de Leefomgeving is de eerste richting hiervoor door de gemeenteraad vastgesteld. Het uitvoeringsprogramma Duurzaamheid geeft met name invulling aan hoofddoelstelling 3 - energie en klimaatadaptatie - uit het Kompas.

In het coalitieakkoord 2018 geeft de gemeente aan stappen te willen zetten op het gebied van duurzaamheid. Om de doelen van Parijs te halen, wil de gemeente vóór 2050 CO₂-neutraal zijn.

Samengevat betreft het de volgende doelstellingen:

Herkomst document	Doelstelling	Termijn
Klimaatakkoord Parijs	-2 °C & CO ₂ -arm	2050
Agenda voor Duurzame ontwikkeling	zeventien doelen	2030
Rijksbreed programma circulaire economie	Grondstoffen efficiënt inzetten en hergebruiken, zonder schadelijke emissies naar het milieu	2050
Rijksbreed programma circulaire economie	50% minder gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen)	2030
Klimaatwet Nederland	49% van CO ₂ -reductie	2030 t.o.v. 1990
Klimaatwet Nederland	95% CO ₂ -reductie	2050 t.o.v. 1990
Klimaatwet Nederland	Elektriciteitsproductie 100% CO ₂ -neutraal	2050
MRDH regionale mobiliteit	30% CO ₂ -reductie mobiliteit (1,35 Mton)	2050 t.o.v. 2015
Coalitieakkoord gemeente Leidschendam-Voorburg	CO ₂ -neutraal	2050

Stand van zaken

Het doel is CO₂-neutraal en van het aardgas af in 2050. In de Duurzaamheidsagenda 2016-2020 is het thema CO₂-reductie en energiebesparing opgenomen. Het doel is om in 2020 (t.o.v. 2007) een CO₂-reductie van 20%, 20% energiebesparing en 20% meer gebruik van hernieuwbare energie te bereiken.

In bijlage 4 staan de berekeningen van de CO₂-reductie, energiebesparing en stijging van hernieuwbare energie in de periode van 2010 tot 2017. Uit deze gegevens lijken de gestelde doelen voor 2020 haalbaar. In 2017 is de totaal bekende CO₂ uitstoot ten opzicht van 2010 gereduceerd met 17%. In diezelfde periode is zichtbaar dat het totaal bekend energiegebruik (incl. hernieuwbare warmte, excl. auto(snel)wegen) [TJ] gedaald is met 23%. Naar schatting is er in 2010 achter de meter afgerond 0 TJ zonnestroom opgewekt. In 2017 was dit naar schatting 4 TJ.

1.3 DOEL VAN HET UITVOERINGSPROGRAMMA

De scope van het uitvoeringsprogramma:

Behalve acties en activiteiten beschrijft het uitvoeringsprogramma de urgentie, prioriteiten en mijlpalen die vallen binnen de invloedssfeer van de gemeente. Daarbij is onderscheid gemaakt voor de periode 2019-2022 en de verder liggende doelstellingen voor 2026 en 2030. De acties zijn gekoppeld aan de inzet van capaciteit en middelen binnen de gemeentebegroting.

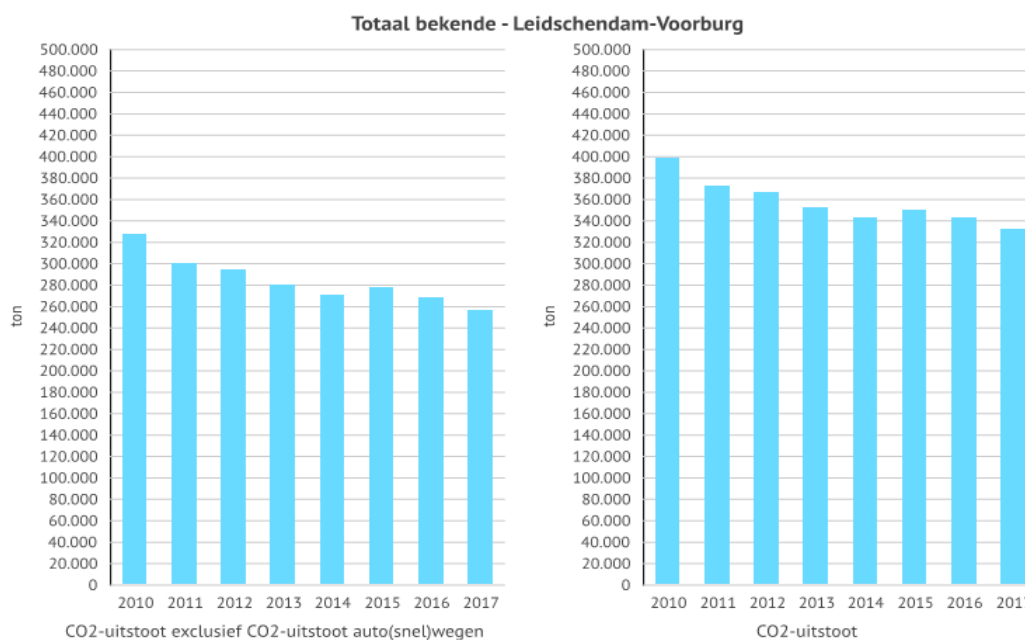
1.4 MONITORING

Door de voortgang te monitoren, kunnen resultaten meetbaar gemaakt worden. Voor het monitoren van de doelstellingen zijn betrouwbare gegevens noodzakelijk. Daarom is er gekozen om gebruik te maken van de klimaatmonitor van het Rijk en de duurzaamheidsindex van Telos. Deze landelijke meetinstrumenten maken het mogelijk om de voortgang van Leidschendam-Voorburg te vergelijken met andere gemeentes.

Klimaatmonitor

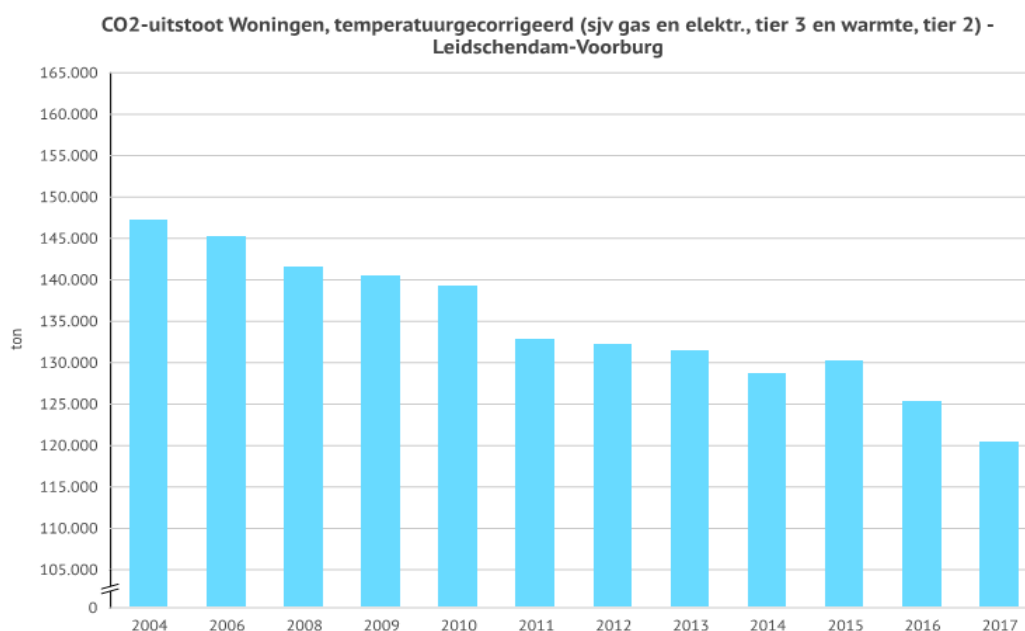
De klimaatmonitor maakt gebruik van big data en is een monitoringportaal van het Rijk en vormt een bron aan informatie. De monitor toont gegevens over bijvoorbeeld energieverbruik, CO₂-uitstoot en opwek van hernieuwbare energie in de gemeente. Daarnaast is het mogelijk deze gegevens te benchmarken met andere gemeentes. In het portaal zijn de prestaties van Leidschendam-Voorburg bijvoorbeeld goed te vergelijken met een andere gemeente zoals Amstelveen (Amstelveen lijkt qua grootte, ligging etc. op Leidschendam-Voorburg).

Het totale CO₂-uitstoot voor gemeente Leidschendam- Voorburg bedraagt in 2017 331.700 ton. Onderstaande grafieken uit de klimaatmonitor tonen de totaal bekende CO₂-uitstoot met en zonder auto(snel)wegen en laten ook zien dat de CO₂ uitstoot van woningen sinds 2004 daalt.

Eenheid: ton

Bron: Berekening RWS

Eenheid: ton

Bron: Berekening RWS

Telos

Telos heeft dit jaar voor de vijfde keer de Nationale Monitor Duurzame Gemeenten uitgebracht. De monitor geeft een beeld van de duurzame ontwikkeling van Nederlandse gemeenten over de periode 2014-2018. De meting van Telos monitort in feite het *people planet profit* principe. In de monitoring onderscheidt Telos drie vormen van kapitaal waaronder sociaal-cultureel, ecologisch en economisch kapitaal.

Voortgangsbrief Duurzaamheid

Elke twee jaar stelt de gemeente een voortgangsbrief Duurzaamheid op die rapporteert over de voortgang en opbrengsten van het uitvoeringsprogramma duurzaamheid. De brief gaat in op de behaalde resultaten en het mogelijk effect van deze resultaten op toekomstig beleid. Ook informeert de brief over eventuele aanpassingen van het activiteitenprogramma duurzaamheid.

De voortgang van het programma wordt per thema gemeten op basis van indicatoren uit de klimaatmonitor en de Nationale Monitor Duurzame Gemeenten van Telos. Het meten van indicatoren geeft de gemeente de mogelijkheid tussenresultaten inzichtelijk te maken en zo nodig gericht bij te sturen op resultaten. De eerste voortgangsbrief betreft de periode 2019/2020 en verschijnt in het voorjaar 2021.

Leeswijzer

Het uitvoeringsprogramma 2019-2022 bestaat uit vijf documenten. Het hoofddocument is de toelichting en verantwoording. Bijlage 1 betreft een korte terugblik op de resultaten van de duurzaamheidsagenda 2016-2020 tot 2018. Bijlage 2 biedt in één oogopslag het overzicht van het uitvoeringsprogramma met doelstellingen en activiteiten. Bijlage 3 geeft inzicht in de activiteiten in de tijd uitgezet inclusief de prioriteiten. Gegevens uit de klimaatmonitor geven in bijlage 4 inzicht in CO2-reductie, energiebesparing en stijging van hernieuwbare energie in de periode van 2010 tot 2017 in Leidschendam-Voorburg.

2 Thema: Energie

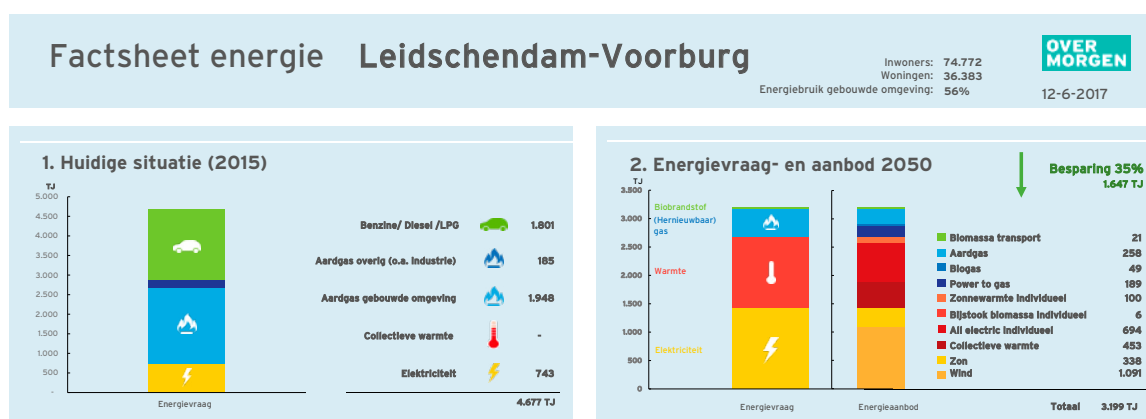

Om klimaatverandering te beperken, zullen we ons energiegebruik moeten minderen en de overstap moeten maken naar hernieuwbare energiebronnen. Deze opgave is groot en de route ernaartoe lang. Deze verandering vraagt op korte termijn om maatregelen om energie te besparen, efficiënt om te gaan met de energie die we opwekken en gebruiken en om te schakelen naar hernieuwbare bronnen.

Hoofddoelstelling

Het doel is CO₂-neutraal en van het aardgas af in 2050. In de Duurzaamheidsagenda 2016-2020 is het thema CO₂-reductie en energiebesparing opgenomen. Het doel is om in 2020 (t.o.v. 20071) een CO₂-reductie van 20%, 20% energiebesparing en 20% meer gebruik van hernieuwbare energie te bereiken.

Overmorgen 2016, eerste verkenning

2.1 VISIE EN STRATEGIEONTWIKKELING

De route naar CO₂-neutraal in 2050 gaan we stap voor stap opzetten.

De gemeente werkt met 22 andere gemeentes en de provincie Zuid-Holland samen aan het opstellen van de Regionale Energie Strategie (RES). In die strategie worden de opgave en mogelijke oplossingen voor de energietransitie in beeld gebracht. Inmiddels is het regionaal energieperspectief als bouwsteen voor de officiële Regionale energiestrategie zomer 2019 opgeleverd.

De resultaten vormen de inbreng van de regio richting het Rijk voor de nationale opgave. Parallel bepaalt de gemeente via de Lokale Energie Strategie (LES) wat onze gemeentelijke inbreng aan de regio kan zijn.

In de LES bepaalt de gemeente de lokale visie. Hiermee geeft zij richting aan antwoorden op de vraag hoeveel energie we willen besparen, welke duurzame energiebronnen gewenst en bruikbaar zijn en welke voorwaarden en kansen daaraan zijn gekoppeld. De LES geeft eveneens richting aan de wijkaanpak. Deze wordt doorvertaald in de warmtetransitieplannen per wijk (zie paragraaf 2.5 duurzame warmte).

1 Lokale gegevens over CO₂-reductie, energiebesparing en meer gebruik van hernieuwbare energie zijn niet voldoende bekend vóór 2010. Daarom maken we gebruik van de gegevens uit de klimaatmonitor van 2010-2020.

Activiteiten

Energiestrategie	Jaar
Formuleren van inbreng in de RES	2019/2020
Opstellen Lokale Energie Strategie (LES)	2019/2020

2.2 ENERGIEBESPARING GEBOUWDE OMGEVING

Minder energie gebruiken blijft de beste manier om de CO₂-uitstoot terug te dringen. Voor iedere m³ gas of kWh elektriciteit die we minder gebruiken, hoeft een veelvoud daarvan niet te worden opgewekt. De doelstelling voor 2020 is een energiereductie van 20%. Door gebouwen te isoleren, neemt het energieverbruik af. Om dit te bereiken, stimuleert de gemeente energiebesparing door het informeren, adviseren en inspireren van inwoners, organisaties en ondernemers (inclusief vastgoedeigenaren) en zet stimuleringsregelingen in.

Jaarlijks maken gemeente, huurdersorganisaties en woningcorporaties nieuwe prestatieafspraken. Duurzaamheid is een van de thema's waar deze partijen afspraken over maken. Daarbij gaat het onder andere over de energietransitie, energiebesparende maatregelen en communicatie.

De Wet milieubeheer legt ondernemingen en organisaties op om te werken aan energiebesparing. De verplichting is afhankelijk van het jaarlijkse verbruik van gas en elektra. Op 1 juli 2019 is de wet aangescherpt. De Omgevingsdienst Haaglanden (ODH), in opdracht van de gemeentes, verzorgt de handhaving op deze wet. Dit betekent dat ook ondernemers en organisaties in Leidschendam-Voorburg actief met energiebesparing aan de slag moeten. In samenwerking met de omgevingsdienst wordt gewerkt aan bewustwording en informatieverstrekking.

In het kader van de Duurzaamheidsagenda hebben zeven sportverenigingen energiebesparingsonderzoek laten uitvoeren. Dit onderzoek is door de gemeente gefaciliteerd. Op dit moment loopt een vergelijkbaar traject met scoutingverenigingen tot en met 2020.

Activiteiten

Energiebesparing gebouwde omgeving	Jaar
Instellen van stimuleringsregeling waarbij inwoners ook tegen lage rente kunnen lenen (fonds)	2019/2020
Jaarlijkse prestatieafspraken met woningbouwcorporaties	doorlopend
Samen met ODH informeren van bedrijven over de energie-informatieplicht en handhaving	2019 e.v.
Faciliteren van verenigingen in hun verduurzamingsopgaven	2019/2020

2.3 OPSLAG EN UITWISSELING ELEKTRICITEIT

Elektriciteit en warmte wordt steeds meer lokaal opgewekt. De momenten van opwek vallen niet altijd samen met de behoefte aan energie. Dit vraagt om een goede afstemming tussen vraag en aanbod van energie met behulp van mogelijkheden voor opslag en uitwisseling. Hiervoor is infrastructuur nodig. In de ontwikkeling van Klein Plaspoel Polder (KPP) wordt gewerkt aan een pilot voor lokale opslag en uitwisseling met behulp van een wijkbatterij en deelauto's.

Activiteiten

Opslag en uitwisseling elektriciteit	Jaar
Pilot wijkoplossingen in combinatie met mobiliteit: wijkbatterij en deelauto	2020/2021

2.4 DUURZAME OPWEK VAN ELEKTRICITEIT VERGROTEN

In de gemeente wekken we stroom duurzaam op via zonnepanelen op gebouwen. De gemeente wil de realisatie van (grootschalige) zonne-energieprojecten op daken faciliteren en stimuleren. De gemeente heeft inwoners geholpen bij het opzetten van de lokale zonne-coöperatie Zon op LV. Inwoners die geen of onvoldoende mogelijkheden hebben om individueel zonne-energie op te wekken, kunnen door gebruik te maken van de postcoderoosregeling op andermans dak collectief energie opwekken. De coöperatie is bezig met de realisatie van het eerste project op het dak van de sporthal van de Cascade.

De gemeente inventariseert het aantal daken groter dan 100 m² die geschikt zijn voor grootschalige opwek van zonne-energie. Naast daken worden ook kopgevels van gebouwen die geschikt zijn voor de opwekking van zonne-energie geïnventariseerd. Na deze inventarisatie worden de betreffende dak- en geveleigenaren benaderd en geactiveerd om hun daken en gevels in te zetten voor duurzame en lokale opwek van elektriciteit.

Activiteiten

Duurzame opwek van elektriciteit	Jaar
Faciliteren van coöperatie Zon op LV bij realisatie eerste project	2019
Inventariseren van de mogelijkheden voor opwek van zonne-energie op het zuiden gerichte kopgevels en op daken groter dan 100 m ²	2020
Informeren en activeren van dak- en geveleigenaren over de mogelijkheden voor zonne-energie	2021

2.5 DUURZAME WARMTE

Om te bepalen hoe onze woningen in 2050 duurzaam verwarmd worden, is een planmatige en meerjarige aanpak gewenst. Als onderdeel van de LES stelt de gemeente een warmtevisie op. De warmtevisie geeft inzicht in welke alternatieven voor aardgas waar het meest geschikt zijn, beschrijft de uitgangspunten en de aanpak. De warmtevisie geeft focus en richting voor gedetailleerdere keuzes op wijkniveau.

De warmtevisie wordt de komende jaren op wijkniveau vertaald naar warmtetransitieplannen. Deze plannen geven aan waar en wanneer alternatieve warmtevoorzieningen moeten zijn gerealiseerd. Deze plannen worden vervolgens vertaald in het omgevingsplan. Leidschendam-Voorburg telt dertien wijken. Beschikbaar budget en capaciteit vraagt de gemeente keuzes te maken in de wijkaanpak. Op basis van de wijkplanning, voortkomend uit de LES, start de gemeente in 2020 met het opstellen van de eerste warmtetransitieplannen in de wijken. Het traject om te komen tot warmtetransitieplannen voor de wijken die vóór 2030 aardgasvrij gemaakt worden, zal intensief zijn. Hiermee wordt ook duidelijk hoe de uitvoering bij deze eerste wijken vorm krijgt. Voor de wijken die in de planning zijn aangewezen om in 2035, 2040 en 2050 aardgasvrij te worden, maken we een warmtetransitieplan op hoofdlijnen.

Op dit moment onderzoekt de gemeente de mogelijke energiebronnen die kunnen dienen als alternatief voor aardgas. Eén onderzoek is gericht op de haalbaarheid van aquathermie. Hierbij gaat het om de winning van warmte en koude uit de rivierwaterleiding van Dunea en uit oppervlaktewater. Verkend wordt of aquathermie ook interessant is voor de nieuwbouw in KPP en renovatieprojecten zoals in de wijk de Heuvel.

Daarnaast worden andere energiebronnen verkend zoals de warmterotonde (warmtenet voor de distributie van restwarmte, bijvoorbeeld uit het Rotterdamse havengebied), individuele oplossingen op woningniveau en geothermie in samenwerking met Den Haag. Dit resulteert in een overzicht van mogelijkheden voor energiebronnen voor de gemeente.

Via pilotwijken doen gemeente en inwoners ervaring op met het voorbereiden van woningen op de energietransitie. Op initiatief van wijkbewoners is het wijkclub Essesteijn in uitvoering, waarbij de mogelijkheden voor verduurzaming van de kwadrantwoningen voor bewoners inzichtelijk worden gemaakt. De begeleiding van het proces is gefinancierd met geld van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Als pilot, vanuit het platform lokale democratie, is een groep inwoners uit Voorburg-West met het thema energietransitie gestart. De 'energie' voor de transitie moet uit de samenleving komen. De LES beschrijft hoe de gemeente dit soort initiatieven wil faciliteren.

Vóór 1 juli 2018, de dag dat gasloze nieuwbouw verplicht werd, waren nog enkele plannen ingediend voor woningbouw die nog met aardgasaansluiting kunnen worden gerealiseerd bij Damcentrum. Deze aanvragen zijn of worden naar verwachting ingetrokken. Samen met partijen werkt de gemeente nu aan energiezuinige en duurzame bouwplannen.

Activiteiten

Duurzame warmte	Jaar
Verkenning alternatieve warmtebronnen gemeente	2019/2020
Verkenning toepassing aquathermie voor o.a. nieuwbouw KPP	2019/ 2020
Evaluatie pilot wijkclub Essesteijn opstellen	2019
Uitkomst gesprekken met ontwikkelaars nieuwbouw met aanvraag voor 1 juli 2018	2019
Plan opstellen voor wijkaanpakken	2020
Warmtetransitieplannen voor wijken opstellen	2020 e.v.

3 Thema: Duurzaam verkeer en mobiliteit

Verkeer heeft een groot aandeel in het fossiel energieverbruik en het veroorzaken van luchtverontreiniging. De gemeente zet in op de transitie naar schonere brandstoffen en zuinige voertuigen, waarbij de gemeente via investeringen in het eigen wagenpark het goede voorbeeld geeft.

Hoofddoelstelling

De gemeente streeft naar duurzame mobiliteit en wil emissieloze mobiliteit bevorderen door te ‘verminderen, (te) verschoneren en (te) veranderen’. Dit betekent een verbetering van de leefbaarheid met behoud van een goede bereikbaarheid, door het beperken van niet-noodzakelijk autogebruik en het bevorderen van langzaam verkeer en openbaarvervoer-gebruik.

3.1 UITSTOOT MOBILITEIT VERMINDEREN EN NETWERK VAN OV EN FIETS BEVORDEREN

Voor duurzame mobiliteit is de gemeente gedeeltelijk afhankelijk van een regionale aanpak via de MRDH of buurgemeenten. Dat geldt onder andere voor verbetering van het openbaar vervoer en regionale fietsverbindingen.

In 2019 en 2020 wordt verder gewerkt aan emissiearm vervoer, bijvoorbeeld door de lopende concessie voor de inzet van elektrische bussen. Via het convenant doelgroepenvervoer wordt de richting ingezet naar emissieloos doelgroepenvervoer in 2030. Daarnaast worden regionale haalbaarheidsstudies uitgevoerd naar nieuwe brandstoffen, regionale P&R-deelhubs en stedelijke distributiesystemen/stadslogistiek.

Verder wordt een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar een extra tramhalte voor Leidschendam-Zuid/Overgoo. Ook wordt onderzocht of het voor- en natransport in aansluiting op openbaar vervoer kan worden geoptimaliseerd.

Omdat de fiets het schoonste vervoermiddel is, wordt verkend hoe het fietsnetwerk verder kan worden verbeterd. De route voor de verlengde velostrada wordt onderzocht en gerealiseerd.

Activiteiten

Uitstoot mobiliteit verminderen en netwerk van OV- en fiets bevorderen	Jaar
Participeren in diverse regionale haalbaarheidsstudies (o.a. nieuwe brandstoffen, stedelijke distributiesystemen, P+R deelhubs)	2020/2022
Participeren in concessie op basis van MRDH-strategie in de aanschaf van elektrische bussen	2019/2025
Onderzoek naar halte Overgoo en verbeteren bereikbaarheid Leidschendam-Zuid	2019/2020
Participeren in convenant doelgroepenvervoer	2019 e.v.
Metropolitane fietsroute naar o.a. Pijnacker onderzoeken en aanleggen	2022
Routeonderzoek en uitvoering verlengde velostrada	2020 e.v.

3.2 LEEFBAARHEID WIJKEN VERBETEREN EN KETENMOBILITEIT VERSTERKEN

De regionale ambitie is om in 2050 emissieloze mobiliteit te hebben. De regionale strategie wordt doorvertaald naar de lokale situatie.

Afhankelijk van de vraag wordt het aantal e-laadpalen de komende jaren uitgebreid binnen de regionale concessie voor de plaatsing van laadpalen. Parkeervakken met laadpalen worden nu nog afgekruist. Verkend wordt of via een ‘laadstraatpilot’ laadpunten in de straat of lantaarnpalen geïntegreerd kunnen worden zodat het afkruisen van parkeervakken achterwege gelaten kan worden.

Vanaf 2022 wil de gemeente inwoners de mogelijkheid bieden om in wijken of straten een ‘leefstraat’ in te richten. Inwoners kunnen dan met een gemeenschappelijk gedragen plan komen om parkeerruimte in te zetten voor leeffuncties.

In 2019/2020 wordt een parkeernota en parkeervisie opgesteld. Mogelijk worden hierin (stimulerende) maatregelen opgenomen die autobezitters ertoe uitdagen te kiezen voor alternatieve mobiliteitsvormen. Bovendien wordt in 2020 een haalbaarheidsplan opgesteld voor deelautoparkeerplaatsen. De uitkomsten worden in de parkeernota en -visie verwerkt.

Het versterken van de ketenmobiliteit bij openbaar vervoer is belangrijk om het gebruik van OV voor inwoners te vereenvoudigen, met name voor de ‘first’ en ‘last mile’. Om die reden wil de gemeente het voor- en natransport in aansluiting op openbaar vervoer optimaliseren. Verkenning van de mogelijkheden voor deelfietsen en deelauto’s vormt een eerste stap.

De fiets is lokaal een belangrijk vervoersmiddel. Naast de jaarlijkse fietspromotieacties onderzoekt de gemeente de komende jaren welke veelgebruikte fietsroutes kunnen worden opgewaardeerd naar velostrades (snelfietsroutes).

Activiteiten

Leefbaarheid wijken verbeteren en ketenmobiliteit versterken	Jaar
Doorvertalen van regionale mobiliteitstrategie MRDH naar lokale mobiliteitsstrategie	2019/2020
Uitbreiden laadnetwerk auto’s op basis van vraag via lopende concessie	2019/2026
Haalbaarheidsonderzoek naar ‘laadstraat’ en laadpunten in lantaarnpalen met businesscase	2019/2020
Parkeernota en parkeervisie opstellen	2019/2020
Fietspromotie uitvoeren i.s.m. Haaglanden, twee acties per jaar	2019 e.v.
Opstellen voorstel voor de inzet van deelfietsen en deelauto’s	2020/ 2021
Uitrol deelauto’s in Leidschendam Centrum	2019/2020

4 Thema: Klimaatadaptatie en vergroening

De gemeente werkt aan klimaatbestendige straten, schoolpleinen, tuinen en gebouwen. Wateroverlast wordt verminderd volgens het adagium 'vasthouden, bergen, afvoeren'. Woningen worden afgekoppeld van het vuilwaterriool en er wordt gezorgd voor lokale, geleidelijke infiltratie van regenwater in de bodem of afvoer naar het oppervlaktewaterstelsel. Verder wordt gewerkt aan het voorkomen van pieken en dalen in grondwaterstanden. Ook wordt ingezet op natuurlijk (ecologisch) groen- en waterbeheer.

Hoofddoelstelling

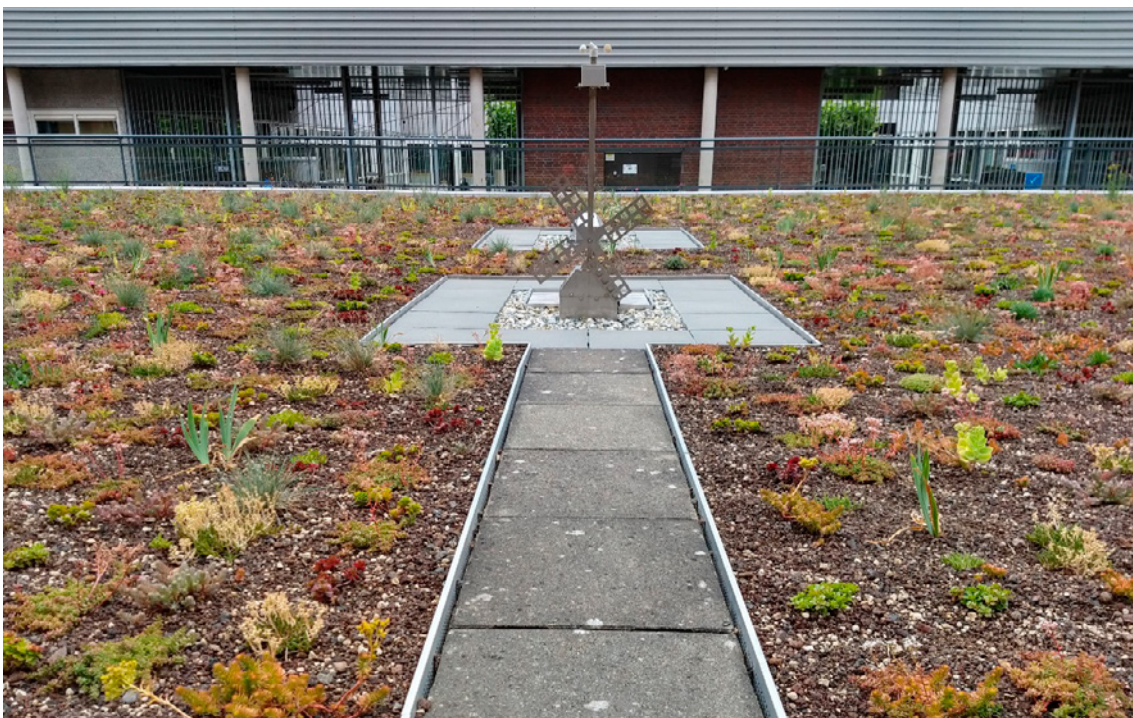
Weerextremen komen steeds vaker voor. De gemeente wil hittestress, (grond)wateroverlast en verdroging zo veel mogelijk voorkomen en de waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren. Water opvangen en vasthouden en meer groen, aangevuld met andere ruimtelijke maatregelen dragen bij aan een klimaatbestendige openbare ruimte.

4.1 BEVORDEREN KLIMAATADAPTIEVE WIJKEN

We vergroten de sponswerking van de stad door waar mogelijk te **vergroenen** en water zo veel mogelijk vast te houden.

den. Klimaatadaptatie is geen eenmalige investering, maar een continu proces. De dynamiek en ruimtelijke kansen in Leidschendam-Voorburg worden benut om adaptieve maatregelen te treffen. De kosten blijven zo behapbaar en er kan continu ingespeeld worden op technische ontwikkelingen en het veranderende klimaat.

De gemeente blijft de aanleg van groene daken stimuleren. Tot 2020 is het streven om 15.000 m² aan extra groendak te hebben gerealiseerd ten opzichte van 2014. Voor 2024 is het doel 5.000 m² extra groendak ten opzichte van de doelstelling in 2020. Hierna wordt een nieuwe hittestresskaart gemaakt. Met die kaart kunnen nieuwe knelpunten geïdentificeerd worden.

Via Operatie Steenbreek wordt per jaar 1.000 m² onthard en bij nieuwe scholen wordt ingezet op de aanleg van klimaat-adaptieve pleinen.

Potentiële hemelwateroverlast bij extreme buien is in beeld door middel van de klimaatstresstest. In een pilot wordt onderzocht of een woninglabel voor waterschaderisico (bluelabel) kan bijdrage aan het waterrisicobewustzijn van inwoners.

Vanuit het Water- en Rioleringsplan worden er jaarlijks twee tot drie “bui-van-de-eeuw” knelpunten aangepakt. In 2019 zijn dat de Oude Haven in Voorburg en een inrit van een parkeergarage aan de Spinozalaan. Het rioolwerk in Prinsenhof-laag wordt aangegrepen om in het hele gebied te kijken naar een klimaatadaptieve inrichting (start 2020).

Droogte was in 2018 een issue. Dat zal in de toekomst vaker voorkomen. Om regenwater daar te laten waar het valt, stimuleert de gemeente het afkoppelen van het regenwater. Het afkoppelproject aan de Deventerlaan (inzet afkoppelcoach en actief afkoppelen van woningen) wordt geëvalueerd zodat kan worden bepaald of deze methodiek navolging verdient. Aan de raad wordt in 2019 voorgelegd of een hemelwaterverordening als beleidsondersteunend instrument voor afkoppelprojecten wenselijk is. Via een grondwaterbeheerplan worden structureel te lage of te hoge grondwaterstanden in beeld gebracht, samen met de mogelijke oplossingen.

Het 3Di riolerings- en wateroverlastmodel wordt in 2019 verder verfijnd, zodat de volgende klimaatstresstest verder kan worden verbeterd. Met ingang van 2019 zal iedere zes jaar met stakeholders een risicodialoog worden gevoerd over de uitkomsten van de klimaatstresstesten.

Activiteiten

Klimaatadaptieve wijken	Jaar
Stimuleren groene daken	2019 e.v.
Operatie Steenbreek: stimuleren ontharden van openbare ruimte en tuinen	2019 e.v.
Klimaatadaptieve schoolpleinen bij nieuwbouw bevorderen	2019/2020
Pilotproces ontwikkeling Bluelabel (bewustzijn wateroverlast/ waterschade) bij woningen	2019/2020
'Bui van de Eeuw' maatregelen	2019 e.v.
Evaluatie afkoppelproject van Deventerlaan	2019
Opstellen hemelwaterverordening	2019
Opstellen grondwaterbeheerplan	2020
Optimaliseren 3Di modellering riool- en wateroverlast	2020
Risicodialoog klimaatstresstest (zesjaarlijks)	2019/2020
Klimaatadaptieve inrichting Prinsenhof laag	2021/2022

4.2 VERSTERKEN BIODIVERSITEIT EN GROEN

Afgelopen jaren zijn veel watergangen kwalitatief verbeterd, onder andere door de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Om die kwaliteit te behouden en te verbeteren, is het uitvoeringsprogramma 'Natuur in de stad' vastgesteld. Ook wordt er een ecologisch baggerplan opgesteld. Beheer en onderhoud worden daarmee beter op de ecologie afgestemd. Om het biodiversiteit en bewustwording te versterken, wordt een Tiny Forest aangelegd. Eveneens wordt zo de vergroening van Leidschendam-Voorburg gestimuleerd.

Activiteiten

Versterken ecologie en groen	Jaar
Uitvoeringsprogramma Natuur in de stad opstellen	2019
Ecologisch baggerplan opstellen	2020
Aanleg bomen en planten, inclusief actie Tiny Forest	2019/2020

5

Thema: Grondstoffen en afval

De groei van de bevolking neemt toe. Hierdoor gebruiken we meer producten en creëren we meer afval. Tegelijkertijd worden de grondstoffen steeds schaarser.

Om grondstoffen hoogwaardig in de ketens te gebruiken, zet de gemeente in op hergebruik en recycling van producten (en stoffen). Bij de toepassing van grondstoffen wordt de waarde zo veel mogelijk behouden zodat recycling van grondstoffen goed mogelijk is. Hiervoor is samenwerking in de keten vanaf ontwerp tot eindgebruik essentieel. De grondstoffen die gebruikt worden, zijn zo veel mogelijk duurzaam geproduceerd, hernieuwbaar en algemeen beschikbaar. Door te kiezen voor duurzame grondstoffen wordt uitputting van bronnen tegengegaan en de afvalproductie beperkt.

Hoofddoelstelling

In navolging van beleid Grip op Grondstoffen en het Rijksbrede programma Circulaire Economie streeft de gemeente naar een circulaire economie in 2050 door afval te beperken, duurzame grondstoffen te gebruiken en in de keten hergebruik en recycling te stimuleren. De landelijke doelstelling is 75% afvalscheiding van huishoudens en maximaal 100 kg restafval per inwoner in 2020. De gemeente tracht zo dicht mogelijk bij de landelijke doelstelling te komen.

5.1 AFVALSCHEIDING HUISHOUDENS

Als mede-eigenaar van Avalex stimuleert de gemeente verbetering van afvalinzameling en -verwerking. Hiervoor is het beleid Grip op Grondstoffen ingezet. Bij het bepalen van het afvalbeleid draait het om de balans tussen service, milieu en kosten. Het beleid is gericht op het verbeteren van het afvalscheidingspercentage van huishoudens en het verminderen van de hoeveelheid restafval.

In 2019 en 2020 wordt het afvalbeleid heroverwogen en worden de koers en doelen voor het verbeteren van het scheidingsresultaat bepaald. De mogelijkheden voor nascheiden ten opzichte van bronscheiding wordt onderzocht (onderdeel raamcontract Avalex). Ook worden maatwerkafspraken gemaakt per type wijk. Via een campagne wordt verder gewerkt aan de bewustwording van afvalscheiding.

Hoogbouw vraagt andere oplossingen voor afvalscheiding dan laagbouw. Vanuit het water- en rioleringsplan (WRP) wordt gewerkt aan een pilot om bij de hoogbouw groente- en fruitresten via de riolering te scheiden. Waterzuivering is gebaat bij een dikkere afvalwaterstroom waardoor het interessant kan zijn om groenten- en fruitresten in vermalen vorm via het riool af te voeren.

Activiteiten

Afvalscheiding huishoudens	Jaar
Maatwerkafspraken per type wijk om percentage afvalscheiding te verhogen	2019/2020
Bewustwordingscampagne afvalscheiding huishoudens (ondersteunen)	2019/2020
Heroverweging afvalbeleid	2020
Onderzoek mogelijkheden nascheiding	2020/2021
Pilot GFT hoogbouw via riolering (onderzoek Stowa/ RIONED)	2019/2020

5.2 VERMINDEREN VAN AFVAL GEMEENTELIJKE ORGANISATIE

In de Duurzaamheidsagenda staat dat de gemeente gescheiden inzamelen in de eigen organisatie invoert. De gemeente heeft hiervoor een plan opgesteld en een pilot uitgevoerd.

In 2020 wil de gemeentelijke organisatie op de eigen kantoorlocaties (RP1 en KW2) de belangrijkste afvalstromen gescheiden inzamelen.

Activiteiten

Verminderen van afval gemeentelijke organisatie	Jaar
Besluitvorming uitrollen afvalscheiding gemeentelijke organisatie (kantoorlocaties RP1 en KW2)	2019/2020

5.3 DUURZAAM INKOPEN VANUIT EEN CIRCULAIRE BENADERING VAN GRONDSTOFFEN (GEMEENTE)

In lijn van het Rijksprogramma Circulaire Economie heeft de gemeente het manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) ondertekend. Met het inkoopproces draagt de gemeente bij aan de ontwikkeling van circulaire producten en diensten in de keten. De gemeente heeft hiervoor in 2017 een actieplan MVI opgesteld.

Vanuit het huidige actieplan MVI wordt de pilot voor warmedrankenautomaten geëvalueerd. In 2020 worden conclusies getrokken met het oog op vervolgpiloten. Aanbestedingen zullen conform de afspraken uit het manifest voortaan worden ingevoerd in de monitoringstool van de Rijksoverheid. Hierdoor is benchmarking mogelijk hoe duurzaam de aanbestedingen worden uitgevoerd door de gemeente. Verder wordt een impactanalyse uitgevoerd op alle inkooppakketten. Met deze analyse wordt de omvang en impact van de verschillende diensten en goederen inzichtelijk.

De gemeente werkt samen met partners uit het Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) aan een studie en een pilotproject voor een doelmatige oplossing voor een toekomstbestendig afvalwatersysteem. Het betreft een studie naar het sluiten van de waterkringloop en daarmee de mogelijkheid om afvalwater zo te zuiveren dat het weer ingezet kan worden als grondstof, bijvoorbeeld als gietwater voor de tuinbouw. Deze studie loopt door tot 2030.

Activiteiten

Goederen en diensten inkopen vanuit een circulaire benadering van grondstoffen	Jaar
Pilotproject warme drankenautomaten	2019/2020
Monitoren van de aanbestedingen met behulp van de monitoringstool rijksoverheid website mvizet.nl	2019 e.v.
MVI-impactanalyse uitvoeren op alle inkooppakketten	2021/2022
Studie en pilot t.b.v. sluiting waterkringloop NAD	2019 e.v.

6 Thema: Luchtkwaliteit

De luchtkwaliteit in onze gemeente wordt grotendeels bepaald door de regionale achtergrondconcentraties. De meeste luchtvervuiling is afkomstig van bronnen waar de gemeente geen directe invloed op heeft. Daarom is een bovengemeentelijke aanpak noodzakelijk om de lokale luchtkwaliteit significant te verbeteren. De luchtkwaliteit verbetert gelukkig al jaren waardoor overal in de gemeente aan de Europese normen wordt voldaan. Dat betekent nog niet dat de lucht schoon is, kwetsbare groepen ondervinden nog steeds hinder.

Hoofddoelstelling

De gemeente wil schone lucht bevorderen en streeft ernaar om in 2030 de WHO advieswaarden voor stikstofdioxide en fijnstof te behalen. Omdat veel acties een relatie hebben met emissies door het verkeer, staan de meeste actiepunten in hoofdstuk 2 bij de regionale activiteiten benoemd.

6.1 VERMINDERING BLOOTSTELLING

In 2018 zijn voor scholen en kinderdagverblijven op locaties met hoge verkeersbelasting maatwerkadviezen gemaakt om aandacht te vestigen op het binnenklimaat. In 2019 zijn de rapportages naar de onderzochte scholen en kinderdagverblijven toegezonden, zodat zij maatregelen kunnen nemen. Waar mogelijk wordt door de gemeente verdere ondersteuning gegeven.

In 2019 zet de GGD in op verdere deskundigheidsbevordering bij artsen over de relatie luchtkwaliteit – gezondheid – woonomgeving en criteria voor medische urgentie. Via een beleidslijn gevoelige bestemmingen wordt bij de bouw van gevoelige bestemmingen al rekening gehouden met de ligging ten opzichte van drukke wegen.

Houtstook is een belangrijke bron van hinder en fijnstof. De aanpak daarvan is echter lastig. Om inwoners bewust te maken van de effecten van houtstook sluiten we aan bij de landelijke informatiecampagne die naar verwachting in 2020 van start gaat.

Activiteiten

Luchtkwaliteit	Jaar
Ondersteuning bij maatregelen vermindering blootstelling kwetsbare groepen	2020/2021
Instructie artsen medische urgentie luchtkwaliteit	2019/2020
Beleidslijn gevoelige bestemmingen	2020
Aansluiten landelijke campagne houtstook	doorlopend

7 Thema: Duurzaamheid in al ons beleid

“Bij al ons beleid denken we na hoe duurzaamheid daar een plek in te geven. Het gebruik van nieuwe technieken (innovatie) is daarbij belangrijk” (coalitieakkoord 2018). Daarom werkt de gemeente aan het verankeren van duurzaamheid in de eigen bedrijfsvoering gelet op eigen gebouwen, wagenpark, inkoopproces en inrichting van openbare ruimte.

Hoofddoelstelling

De gemeente geeft het goede voorbeeld door duurzaamheid organisatiebreed op te pakken.

7.1 DUURZAAMHEID VERANKEREN IN BELEID EN PROJECTEN

De gemeente streeft ernaar duurzaamheid te verankeren in haar beleid en projecten. Door duurzaamheid vanaf het begin van een project mee te nemen zet de gemeente stappen. De gemeente werkt in 2020 aan een voorstel om duurzaamheid expliciet mee te nemen in besluitvormingsprocessen van het college en de raad. Een ander voorbeeld is duurzame inkoop. In alle aanbestedingen wordt voorzover mogelijk duurzaamheid meegenomen (in eis, selectiecriteria en/ of gunningscriterium).

7.2 ENERGIEHUISHOUDING VAN DE GEMEENTELIJKE ORGANISATIE

De gemeente reduceert het eigen energieverbruik en gebruikt duurzame energie.

In samenwerking met zeven andere gemeentes wordt in 2019 de levering van 100% groene elektriciteit voor de gemeentelijke organisatie aanbesteed.

Om de emissies van het eigen wagenpark te verminderen, voert de gemeente een pilot uit om wagens van de dienst Stadsbeheer (SB) om te bouwen tot elektrische voertuigen en stelt op basis hiervan een plan op. Daarnaast worden de personenauto's gefaseerd vervangen door schone fossielvrije voertuigen.

De gemeente gaat verder met het geleidelijk verduurzamen van de openbare verlichting om in 2020 20% energiebesparing en in 2030 50% energiebesparing ten opzichte van 2013 te realiseren.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat overheidsinstanties aan de doelstellingen bijdragen door de eigen vastgoedportefeuille aan te pakken. Hiertoe wordt een routekaart opgesteld die de mogelijkheden en beperkingen voor een energie-neutrale gemeentelijke vastgoedportefeuille in 2040 inzichtelijk maakt. De basis hiervoor is gelegd met het opstellen van de energielabels van bestaande gebouwen. Bij nieuwbouw van gemeentelijke gebouwen geeft de gemeente het goede voorbeeld. Bij de bouw van scholen wordt de wettelijke eis BENG (Bijna Energieneutrale gebouwen) gehanteerd.

7.3 GEMEENTE GEEFT VOORBEELD IN WATER EN KLIMAATADAPTATIE

Met de gemeentelijke daken draagt de gemeente bij aan het behalen van de doelstelling op groene daken.

In 2019 wordt geïnventariseerd welke gemeentelijke daken geschikt zijn voor de toepassing van groene daken (en/of zonnepanelen).

Het handboek Openbare Ruimte wordt in 2019 zo veel mogelijk 'Klimaatproof' gemaakt zodat maatregelen 'aan de voorkant' meegewogen worden. Gemeentes worden namelijk geacht om klimaatadaptief handelen vanaf 2020 te hebben verankerd in beleid én uitvoering.

7.4 DUURZAAM BOUWEN/DUURZAME GEBIEDSONTWIKKELING

De gemeente streeft naar een duurzame leefomgeving. Ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente moeten hieraan bijdragen.

Aan de hand van voorbeelden uit het land en de geleerde lessen van onder andere project Vlietvoorde en Schakenbosch worden beleidsregels of een handreiking duurzaam bouwen opgesteld. De beleidsregels/handreiking helpt ontwikkelaars om inzicht te krijgen in hoe zij duurzaam projecten kunnen ontwikkelen in onze gemeente.

Mobiele werktuigen en tractoren bij bouw of infrastructurele werken hebben vaak relatief veel emissies. Waar mogelijk stuurt de gemeente via haar aanbestedingsbeleid op de inzet van emissiearm materieel.

Activiteiten

Duurzaamheid in al ons beleid	Jaar
Uitvoeren van aanbesteding van groene elektriciteit voor de gemeentelijke organisatie	2019
Aanschaf van emissieloze wagens en pilot van het ombouwen van wagens	2019 e.v.
Uitrol verduurzamen openbare verlichting	2019 e.v.
Routekaart energieneutrale gemeentelijke gebouwen	2019/2020
Inventarisatie gemeentelijke daken t.b.v. groene daken	2019
Klimaatproof aanpassen van handboek openbare ruimte	2019/2020
Opstellen beleidsregels/handreiking duurzaam bouwen	2021
Voorstel voor duurzaamheid te verankeren in besluitvormingsstukken van college en raad	2020
Emissie-arme mobiele werktuigen opnemen in aanbestedingsdocumenten (bij bouw)	2021/2022

8

Thema: Samenleving

De gemeente wil in 2050 CO₂-neutraal zijn. Deze doelstelling vraagt veel van de samenleving. Om samen met inwoners, bedrijven en organisaties te werken aan de verduurzamingsopgave van Leidschendam-Voorburg, is draagvlak nodig.

Hoofddoelstelling

Samen met inwoners, bedrijven en organisaties werkt de gemeente aan de verduurzamingsopgave van Leidschendam-Voorburg. Door de samenleving bewust te maken van haar rol en waar nodig te stimuleren en faciliteren, zet de gemeente de samenleving in haar kracht.

Bezoekers van WoonWijzerWagen, van jong tot oud.

8.1 DE GEMEENTE WERKT AAN BEWUSTWORDING

De gemeente wil zo veel mogelijk aanhaken bij landelijke duurzaamheids campagnes om aandacht te vragen en bewustwording te creëren.

Samen met partners organiseert de gemeente informatieve duurzaamheidsbijeenkomsten, zoals een kenniscafé of een energiemarkt, om inwoners te informeren, te adviseren en te inspireren.

De gemeente gaat door met de inzet van duurzaamheidsadviseurs/-makelaars, breidt de functie uit, maakt informatie toegankelijk en ondersteunt duurzame initiatieven om zo de samenleving te adviseren en het handelingsperspectief te vergroten. Daarnaast stelt de gemeente een fonds in waarop inwoners een beroep kunnen doen om tegen een lage rente te lenen.

De gemeente ondersteunt lokale inwonersinitiatieven als deze bijdragen aan de doelstellingen uit het uitvoeringsprogramma duurzaamheid. We stellen criteria op voor de toetsing van een initiatief.

De WoonWijzerWinkel voorziet in de informatiebehoefte die gepaard gaat met de energietransitie. De samenwerking met de WoonWijzerWinkel wordt voortgezet en er wordt onderzoek gedaan naar hoe een digitaal en fysiek energieloket de komende jaren verder kan worden ingericht om inwoners, bedrijven en organisaties goed te kunnen informeren over verduurzaming.

Activiteiten

Samenleving faciliteren: we werken aan bewustwording en faciliteren waar nodig de samenleving	Jaar
Inspelen op landelijke duurzaamheidscampagnes	Doorlopend
Organiseren van informatieve bijeenkomsten	
Inzetten duurzaamheidsadviseurs om de samenleving te adviseren	Doorlopend
Ondersteunen lokale inwonersinitiatieven	2020
Voortzetten samenwerking met de WoonWijzerWinkel	2019 e.v.
Onderzoek inrichting digitaal en fysieke informatievoorziening/energieloket	2020/2021

Woonwijzerwinkel maandelijks In Leidschendam-Voorburg, februari 2019

9 Doelstelling middellange en lange termijn

Het is nog lastig om verder te kijken dan een korte termijn van vier jaar. De acties vanuit het programma dragen bij aan de langetermijndoelstelling van CO₂-neutraal in 2050. Onderstaand overzicht biedt inzicht in de huidige doelstellingen voor 2020 en op welke wijze de acties uit het uitvoeringsprogramma bijdragen aan de doelstellingen op de middellange- en lange termijn.

2020	2022	2026	2030	2050
20% energiebesparing 2020	Warmtetransitieplannen voor alle wijken in LV	25% energiebesparing 2026	35% energiebesparing 2020	CO ₂ neutraal
20% toename duurzame energie 2020	Prinsenhof laag klimaatbestendig ingericht in 2022	5.000 m ² extra groen dak t.o.v. 2020	50% minder emissie voertuigen	Emissieloze mobiliteit
20% CO ₂ reductie 2020			100% duurzaam inkopen eigen organisatie	Aardasvrije gebouwde omgeving
15.000 m ² extra groen dak in 2020 t.o.v. 2014			Circulaire afvalwaterketen	Klimaatbestendig
75% huishoudelijk afval scheiden 2020				Duurzaam en robuust watersysteem
100 kg restafval 2020				Circulaire economie

10 Organisatie

Met het uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019-2022 geeft de gemeente voor de komende periode richting en tempo aan voor de route om te werken aan de duurzame ontwikkeling van de gemeente. Dit is een transitie over meerdere decennia. We weten dat we moeten veranderen en waar we uiteindelijk willen zijn, maar de weg is onderhevig aan nieuwe ontwikkelingen en inzichten en daarmee een gezamenlijke ontdekkingsstocht. Dit vraagt om enerzijds het concreet maken van ambities en doelstellingen en anderzijds wendbaar zijn. Een programmatische werkwijze sluit hierbij goed aan. Het uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019-2022 geeft het kader voor de uitwerking van de activiteiten.

Rol gemeente Leidschendam-Voorburg

De gemeente is een van de partijen die zich inzet voor de duurzame ontwikkeling van de stad. Dit doet zij op de genoemde thema's in dit uitvoeringsprogramma duurzaamheid. Van de gemeente wordt bijvoorbeeld een regierol in de energietransitie gevraagd om te komen tot de warmtetransitieplannen. Daarnaast zal de gemeente informeren, stimuleren, faciliteren en samenwerking met partners zoeken.

Partners

Voor de uitvoering van het programma zoekt de gemeente samenwerking met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Per activiteit zullen de juiste partners worden betrokken (type participatie is afhankelijk van de activiteit). Hierdoor blijft de gemeente structureel in gesprek met haar partners.

Binnen het thema energie wordt met de MRDH-gemeentes en Provincie Zuid-Holland nauw samengewerkt aan de Regionale Energie Strategie en aan de onderzoeken naar CO₂-reductie bij mobiliteit. Voor de regionale en lokale energiestrategie zoekt de gemeente afstemming met de buurgemeentes zoals Den Haag en Zoetermeer. De woningbouwcorporaties, huurdersorganisaties, Stichting Duurzaam LV, Dunea en Stedin zijn andere belangrijke partners die mede invulling kunnen geven aan de lokale energiestrategie.

Hiervoor zal de gemeente op gepaste momenten bijeenkomsten organiseren of bij bijeenkomsten aansluiten om inwoners en partners te informeren, te consulteren en mee samen te werken.

Op het gebied van klimaatadaptatie vindt met de schoolbesturen afstemming plaats over groenblauwe schoolpleinen bij nieuwbouw. Ook de waterschappen zijn een belangrijke partner in het realiseren van de projecten uit het uitvoeringsprogramma duurzaamheid.

Bij het thema Grondstoffen & Afval ligt de nadruk op de bewustwording en in gesprek zijn met inwoners over afvalscheiding en de mogelijkheden hiervoor per wijk. Hierbij is Avalex de belangrijkste partner.

Interne organisatie

De wethouder duurzaamheid is de bestuurlijk opdrachtgever van het uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019-2022. De ambities en doelstelling uit het programma zijn van toepassing op de hele organisatie. Daarom heeft het college besloten om duurzaamheid te benoemen tot etalageproject. Hiermee zijn alle medewerkers en wethouders verantwoordelijk voor de verankering van duurzaamheid in al hun beleid, projecten en werkzaamheden. Het gaat hierbij om de transitie in denken en doen.

11 Financiën

Voor acties en activiteiten op het terrein van duurzaamheid is voor 2019 €575.000,- en voor de jaren daarna €525.000,- per jaar beschikbaar. Deze bedragen zijn opgebouwd uit structureel budget van €125.000,- voor klimaatbeleid/duurzame energie en €400.000,- voor subsidie duurzame maatregelen. In 2019 is €50.000,- voor duurzaamheid als incidentieel budget beschikbaar.

Een groot deel van het budget wordt ingezet voor de bekostiging van de stimuleringsregeling duurzame maatregelen. Daarnaast wordt 20% besteed aan uitvoeringskosten. De overige middelen worden besteed aan bewustwording, ondersteuning van lokale initiatieven, vergroening, energietransitie (het uitvoeren en begeleiden van onderzoeken en pilots). Een deel van de kosten van het programma wordt gedekt uit andere uitvoeringsprogramma's zoals het VVP en het WRP.

Voor de haalbaarheid van deze acties en activiteiten zijn de ambtelijke capaciteit en de middelen voor duurzaamheid in de begroting als uitgangspunt genomen. Veel acties en activiteiten uit het uitvoeringsprogramma zijn gericht op het uitvoeren van onderzoeken en het op gang helpen van projecten. Voor de structurele uitrol van activiteiten en projecten zal per onderdeel apart budget worden aangevraagd. Zo zal bij de besluitvorming over de lokale energiestrategie budget worden aangevraagd voor onder andere het opstellen van de warmtetransitieplannen.

De middelen zijn als volgt over de thema's verdeeld:

Thema	2019	2020/2022
Energie	€ 100.000,-	€ 100.000,-
Klimaatadaptatie	€ 35.000,-	€ 20.000,-
Grondstoffen	RB*	RB*
Luchtkwaliteit	€ 10.000,-	
Duurzaamheid in al ons beleid	€ 25.000,-	
Bewustwording & stimuleren	€ 40.000,-	€ 40.000,-
Leningen en subsidies	€ 250.000,-	€ 250.000,-
Uitvoeringskosten	€ 105.000,-	€ 105.000,-
Ondersteunen van lokale initiatieven	€ 10.000,-	€ 10.000,-
Totaal (afgerond)	€ 575.000,-	€ 525.000,-

Niet in beeld gebracht zijn de reguliere budgetten* (RB) binnen de gemeentebegroting die structureel worden ingezet voor activiteiten die bijdragen aan verduurzaming van de gemeente.

12 Planning besluitvorming uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2018-2022

Het spoorboekje is als volgt:

1. Tussen oktober 2018 en februari 2019 is het concept uitvoeringsprogramma opgesteld met input uit bijeenkomsten op de dag van de duurzaamheid 2018 en nieuwjaarsbijeenkomst van ondernemend Leidschendam-Voorburg.
2. In maart 2019 heeft het college het concept Uitvoeringsprogramma duurzaamheid vast gesteld.
3. In juli tot en met september 2019 is het definitieve uitvoeringsprogramma opgesteld.
4. In oktober 2019 stelt het college het uitvoeringsprogramma vast.
5. In december 2019 stelt de gemeenteraad het uitvoeringsprogramma vast.

Parallel aan deze planning wordt op tal van onderdelen van het uitvoeringsprogramma gestaag doorgewerkt samen met de stakeholders.

Bijlagen

Bijlage 1

Resultaten Duurzaamheidsagenda tot en met 2018

De gemeente heeft de afgelopen drie jaar duurzame maatregelen uitgevoerd. Onze gemeente is klimaatbestendiger geworden. De kwaliteit van groengebieden, zoals het Sijtwendepark en Park 't Loo is vergroot. In de openbare ruimte is 2.000 m² stenen oppervlak verwijderd en hiervoor zijn planten in de plaats gekomen. Drie schoolpleinen zijn vergroend. Sinds 2015 is in totaal 5.000 m² groen dak neergelegd onder andere op Dalton Voorburg en op een parkeergebouw aan de Spinozalaan.

De gemeente heeft afgelopen jaren afvalscheiding gestimuleerd, afgestemd op de wijk en bebouwing. Daarnaast is campagne gevoerd om zwerfafval terug te dringen en zijn 'slimme' afvalbakken geplaatst.

Vanaf 2010 kunnen inwoners subsidie aanvragen voor duurzame maatregelen. Tussen 2016 en 2018 zijn in 2.300 huizen energiemaatregelen getroffen; dit betreft 11% van het totaal aantal koophuizen. Het oppervlak zonnepanelen is met ruim 10.000 m² uitgebreid. Inwoners die zonnepanelen laten installeren, blijken veelal (later) ook met isolatie aan de slag te gaan. De afgelopen jaren zijn de eerste energieneutrale nieuwbouwkoopwoningen opgeleverd. De locatie Vlietvoorde heeft een integrale duurzame aanpak voor nieuwbouw en renovatie, met voorzieningen voor duurzaam vervoer en klimaatadaptatie.

In 2017 is een cursus zonnestroom gehouden voor Verenigingen van Eigenaren.

Op verzoek van bewoners is in 2017 wijkclub Essesteijn opgezet. In deze pilot krijgen bewoners inzicht in de opties voor verduurzaming van hun woning en doet de gemeente ervaring op met een wijkaanpak.

Het aantal elektrische laadpalen voor personenauto's is tussen 2016 en 2018 uitgebreid. Fietspaden zijn verbeterd en er zijn fietspromotie-acties gehouden. Uit metingen blijkt het fietsvervoer in de gemeente toegenomen. Vanuit het actieplan Luchtkwaliteit is een proef met sensoren voor lucht- en geluidskwaliteit ondersteund. Daarnaast is de luchtkwaliteit bij scholen dichtbij drukke wegen onderzocht, de uitslagen volgen nog.

Bijlage 2

Overzicht van het uitvoeringsprogramma in een oogopslag

Het uitvoeringsprogramma Duurzaamheid 2019-2022 heeft tot doel de duurzame activiteiten te bundelen en inzicht in het programma voor de periode tot en met 2022. Dit is gedaan door een koppeling te maken met de organisatiedoelen. De doelen zijn gesteld op maatschappelijk effectniveau tot aan de operationele doelen. Deze operationele doelen zijn vertaald in activiteitenplannen per jaar.

Bijlage 3

Activiteitenoverzicht inclusief prioritering en planning (2019/2020/2021/2022)

Activiteiten	Resultaat	Grondslag	2019	2020	2021	2022
2. Energie besparen gebruik van fossiele grondstoffen voor energie terugdringen en hemelwater duurzame energie bevorderen						
2.1 Visie en strategie ontwikkeling	Strategie met routekaart CO2 neutraal 2050					
Formuleren inbreng in de Regionale Energie Strategie (RES)	vastgestelde strategie	Klimaatkoord				
Opstellen Lokale energie Strategie (LES)	vastgestelde strategie	Klimaatkoord				
Gebouwde omgeving						
2.2 Stimuleren besparende maatregelen	20% energie reductie in 2020 tov 2007					
Instellen van stimuleringsegregeling waarbij inwoners ook tegen lage rente kunnen lenen (fonds)	werkende stimuleringsegregeling					
Jaarlijkse prestatieafspraken met woningbouwcorporaties	Jaarlijkse prestatie afspraken	woonvisie/dza				
Samen met ODH bedrijven informeren over de energie-informatieplicht handhaving	Bedrijven in gemeente zijn geïnformeerd	Wet en regelgeving				
Faciliteren van verenigingen in hun verduurzamingsopgaven	Inzicht in mogelijke maatregelen bij de gebouwen van (deelnemende) scoutingverenigingen	DZA				
2.3 Opslag en uitwisseling						
Pilot wijkoplossingen in combinatie met mobiliteit: wijkbatterij en deelauto	Pilot gestart	Project KPP				
2.4 Duurzame opwek van elektriciteit vergroten	20% meer hernieuwbare energie in 2020 tov 2007					
Faciliteren van coöperatie "Zon op LV" bij de realisatie van eerste project	Eerste coöperatieve zonne-energie dak gerealiseerd	DZA/coalitieakkoord				
Inventariseren van de mogelijkheden voor opwek van zonne-energie op het zuiden gericht op kopgevels en op daken groter dan 100 m²	Overzicht van geschikte gevels en daken groter dan 100 m² in de gemeente					
Informeren en activeren van dak- en gevel eigenaren over de mogelijkheden voor zonne-energie	Informatie verstrekt (digitaal/ fysiek)					
2.5 Duurzame warmte	20% meer hernieuwbare energie in 2020 tov 2007					
Verkenning alternatieve warmtebronnen	Overzicht van mogelijke warmtebronnen per wijk					
Verkenning toepassing aquathermie voor o.a. nieuwbouw KPP	Uitrol aquathermie in een wijk					
Evaluatie van pilot wijklab Essesteijn opstellen	Plan wijkpak Esesteijn (vervolg)					
Uitkomst gesprekken met ontwikkelaars nieuwbouw met aanvraag voor 1 juli 2018	Afspraken over wel of geen aardgas bij nieuwbouw					
Plan opstellen voor wijkpakketten	Plan voor wijkpakketten					
Wamtrantitieplannen voor wijken opstellen	eerste wamtrantitieplannen opgesteld					
Duurzaam verkeer en mobiliteit						
3. Duurzaam mobiliteit. Verbeteren van leefbaarheid met behoud van goede bereikbaarheid door emissieloze mobiliteit te bevorderen; verminderen, verschonen en veranderen uitstoot mobiliteit verminderen en netwerk van OV- en fiets bevorderen						
3.1 uitstoot mobiliteit verminderen en netwerk van OV- en fiets bevorderen	Uitstoot mobiliteit verminderd					
Participeren in diverse regionale haalbaarheidsstudies (o.a. nieuwe brandstoffen, stedelijke distributiesystemen, P+R deelhub)	Diverse haalbaarheidsstudies afgerond	MRDH				
Participeren in concessie op basis van MRDH-strategie in de aanschaf van elektrische bussen	Concessie elektrische bussen loopt	VVP en klimaatkoord				
Onderzoek naar halte Overgoo en verbeteren bereikbaarheid Leidschendam-Zuid	Onderzoek afgerond					
Participeren in convenant doelgroepenvervoer						
Metropolitane fietsroute naar o.a. Pijnacker onderzoeken en aanleggen	Fietsnetwerk is verbeterd					
Routeonderzoek en uitvoering verlengde velostrada						
3.2 leefbaarheid wijken verbeteren en ketenmobiliteit versterken	Uitstoot mobiliteit verminderd					
Doortrekken van regionale mobiliteitsstrategie MRDH naar lokale situatie	Strategie mobiliteit CO2 neutraal in 2050 opgesteld	MRDH				
Uitbreiden laadnetwerk auto's op basis van vraag via lopende concessie	Toename aantal laadpunten in de gemeente					
Haalbaarheidsonderzoek naar laadstraat en laadpunten in lantaampalen met businesscase	Haalbaarheidsonderzoek gereed	Coalitieakkoord				
Parkeernota en parkeervisie opstellen	Parkeernota en visie gereed	VVP				
Fietspromotie uitvoeren i.s.m. Haaglanden, 2 acties per jaar	8 acties uitgevoerd	DZA/ VVP	2 acties	2 acties	2 acties	2 acties
Opstellen voorstel voor de inzet van deelfietsen en deelauto's	Voorstel gereed	VVP				
Uitrol deelauto's in Leidschendam Centrum	deelauto's zijn beschikbaar voor inwoners					
4. Klimaatadaptatie & vergroening - hittestress, wateroverlast en verdroging voorkomen door water opvangen, vasthouden en afvoeren en groen te bevorderen						
4.1 Bevorderen klimaatadaptieve wijken		coalitieakkoord				
Stimuleren van groene daken	15.000 m2 extra in 2020 tov 2014					
Operatie Steenbreek: stimuleren ontharden van openbare ruimte en tuinen particulier 1.000 m2 per jaar	4.000 m2 onthard	DZA	1000 m2	1000 m2	1000 m2	1000 m2
Klimaatadaptieve schoolpleinen bij nieuwbouw bevorderen	Alle nieuwe schoolpleinen zijn klimaatadaptief	coalitieakkoord				
Pilotproces ontwikkeling Blueabel (bewustzijn wateroverlast/ waterschade) bij woningen	Waterschaderisico woningen in beeld brengen	WRP				
Bui van de eeuwmaatregelen Oude Haven en inrit spinozalaan (2019) en Cremerstraat/ Emantslaan (2020/2021)	Jaarlijks 2-3 feitelijke knelpunten aanpakken	WRP	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten
Evaluatie afkoppelcoach rioolvervangingsproces van Deventerlaan	Evaluatie en duidelijkheid over eventueel vervolg	WRP				
Opstellen van hemelwaterverordening tbv faciliteren afkoppelen hemelwater	Voorstel voor hemelwaterverordening gereed	WRP				
Opstellen grondwaterbeheerplan	Grondwaterbeheerplan gereed	WRP				
Optimaliseren simuleringmodel 3Di modellering riool- en wateroverlast (samenwerking NAD met o.a. Rijkswijk, Den Haag)	Werkend simuleringmodel	WRP				
Risicodialoog klimaatstresstest (6 jaarlijks)	Dialoog gevoerd	DPRA				
Klimaatadaptieve inrichting met rioolvervangingsproject van Prinsenhof laag	Wijk klimaatadaptief ingericht	WRP				
4.2 Versterken biodiversiteit en groen						
Handleiding Natuur in de stad opstellen	Handleiding Natuur in de stad gereed	DZA				
Ecologisch baggerplan opstellen	Baggerplan opgesteld	WRP				
Aanleg bomen en planten, inclusief actie Tiny Forest	extra bomen geplant	coalitieakkoord in relatie tot bomenplan				

Activiteiten	Resultaat	Grondslag	2019	2020	2021	2022
4 Klimaatadaptatie & vergroening - hittestress, wateroverlast en verdroging voorkomen door water opvangen, vasthouden en afvoeren en groen te bevorderen						
4.1 Bevorderen klimaatadaptieve wijken		coalitieakkoord				
Simuleren van groene daken	15.000 m2 extra in 2020 tov 2014			15.000 m2		
Operatie Steentreek: stimuleren ontharden van openbare ruimte en tuinen particulieren 1.000 m2 per jaar	4.000 m2 onthard	DZA	1000 m2	1000 m2	1000 m2	1000 m2
Klimaatadaptieve schoolpleinen bij nieuwbouw bevorderen	Alle nieuwe schoolpleinen zijn klimaatadaptief	coalitieakkoord				
Pilotproces ontwikkeling Bluetabel (bewustzijn wateroverlast/ waterschade) bij woningen	Waterschaderisico woningen in beeld brengen	WRP				
Bui van de eeuwaatregelen Oude Haven en inrit spinozalaan (2019) en Cremerstraat/ Emantslaan (2020/2021)	Jaarlijks 2-3 feitelijke knelpunten aanpakken	WRP	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten
Evaluatie afkoppelcoach rioolovervangingsproces van Deventerlaan	Evaluatie en duidelijkheid over eventueel vervolg	WRP				
Opstellen van hemelwaterverordening tbv faciliteren afkoppelen hemelwater	Voorstel voor hemelwaterverordening gereed	WRP				
Opstellen grondwaterbeheerplan	Grondwaterbeheerplan gereed	WRP				
Optimaliseren simulingsmodel 3D modellering riool- en wateroverlast (samenwerking NAD met o.a. Rijkswijk, Den Haag)	Werkend simulingsmodel	WRP				
Riscodialoog klimaatstresstest (6 jaarlijks)	Dialogo gevoerd	DPRA				
Klimaatadaptieve inrichting met rioolovervangingsproject van Prinsenhof laag	Wijk klimaatadaptief ingericht	WRP				
4.2 Versterken biodiversiteit en groen						
Handleiding Natuur in de stad opstellen	Handleiding Natuur in de stad gereed	DZA				
Ecologisch baggerplan opstellen	Baggerplan opgesteld	WRP				
Aanleg bomen en planten, inclusief actie Tiny Forest	extra bomen geplant	coalitieakkoord in relatie tot bomenplan				
5 Grondstoffen & afval: streven naar een circulaire economie in 2050 door afval te beperken, duurzame grondstoffen te gebruiken en in de keten hergebruik te stimuleren						
5.1 Afvalscheiding huishoudens	100 kg restafval per inwoner in 2020 & 75% huishoudelijk afval scheiden in 2020					
Invoeren maatwerk gescheiden afval per type wijk	Maatwerkafspraken per wijk gemaakt	coalitieakkoord				
Bewustwordingscampagne afvalscheiding huishoudens (ondersteunen)	Campagne uitgevoerd					
Heroverweging van het nieuwe inzamelen	Biggesteld plan en doelen gereed	coalitieakkoord				
Onderzoek naar de mogelijkheden van nascheiding	Onderzoek afgerond	coalitieakkoord				
Pilot GFT hoogbouw via riolering (onderzoek Stowa/ RIONED)	Eenvoudiger inzameling GFT hoogbouw	WRP				
5.2 Verbeteren afvalscheiding gemeentelijke organisatie						
Besluitvorming over plan en uitrol van gescheiden afvalinzamelen gemeentelijke organisatie (kantoorlocaties RP1 en KW2)	Gescheiden afvalinzamelen ingevoerd	DZA				
5.3 Duurzaam inkopen vanuit circulaire benadering						
Uitvoeren en evalueren van pilotproject warme dranken automaten i.s.m. gemeente Rijkswijk en Pijnacker-Nootdorp	Pilot project gereed en lessen gedeeld	DZA/rijkscirculair programma				
Monitoren van de aanbestedingen met behulp van de monitoringstool rijksoverheid website mizet.nl	Alle nieuwe aanbestedingen zijn ingevoerd in MVizet.nl	DZA/rijkscirculair programma				
MVI impactanalyse uitvoeren op alle inkoopakketten	Impactanalyse gereed	DZA/rijkscirculair programma				
Studie en pilot t.b.v. sluiting waterkringloop NAD (doorlopend tot 2030)		bestuursakkoord NAD				
6 Luchtkwaliteit: bevorderen van schone lucht						
Ondersteuning bij het treffen van maatregelen bij het vermindering blootstelling kwetsbare groepen	Maatwerkadvies met scholen besproken	actieplan lucht				
Instructie artsen over uitkomst rapportage GGD m.b.t. medische urgentie luchtkwaliteit	Artsen hebben voldoende kennis op dit gebied	actieplan lucht				
Beleidslijn gevoelige bestemmingen voor bouw tbv kwetsbare groepen	Bij nieuwbouw wordt rekening gehouden met luchtkwaliteit	actieplan lucht				
7 Duurzaamheid in al ons beleid						
Aansluiten bij landelijke campagne houtstook		actieplan lucht				
Uitvoeren van aanbesteding van elektriciteit en gas voor de gemeentelijke organisatie	Aanbesteding gereed					
Aanschaf van emissieloze wagens en pilot van het ombouwen van wagens	Wagens gefaseerd emissieloos	DZA				
Uitrol verduurzamen openbare verlichting	Openbare verlichting gefaseerd aanpassen	DZA				
Routekaart gemeentelijk vastgoed energieneutraal 2040 opstellen	Routekaart energieneutraal 2040 is opgesteld	Klimaatakkoord				
Inventarisatie gemeentelijke daken t.b.v. groene daken	Inventarisatie gereed	motie				
Klimaatproof aanpassen van handboek openbare ruimte	Klimaatbestendig handboek openbare ruimte	DPRA				
Opstellen beleidsregels/ handreiking duurzaam bouwen	Beleidsregels opgesteld	DZA				
Voorstel voor duurzaamheid te verankeren in besluitvormingsstukken van college en raad	duurzaamheid in al ons beleid en projecten					
Emissie- arme mobiele werktuigen opnemen in aanbestedingsdocumenten (bij bouw)	Bouwprojecten werken met emissie- arme mobiele werktuigen	Actieplan luchtkwaliteit				
8 Samenleving faciliteren: de gemeente werkt aan bewustwording en faciliteert waar nodig de samenleving						
Inspelen op bij landelijke duurzaamheidscampagnes om aandacht te vragen	Creëren van bewustwording					
Organiseren van informatieve bijeenkomsten						
Inzetten van adviseurs om samenleving te informeren (duurzaamheidsmakelaars)	Informeren van de samenleving	coalitieakkoord				
Ondersteunen van lokale inwonersinitiatieven	opstellen toetsingscriteria					
Voorzetten van de samenwerking met de WoonWijzerWinkel	Een digitaal en regionaal fysiek energieloket	DZA en coalitieakkoord				
Onderzoek inrichting digitaal en fysieke informatievoorziening/ energieloket	Intensiveren van de informatieverstrekking	DZA				

Bijlage 4

CO₂-reductie, energiebesparing en stijging van hernieuwbare energie in de periode van 2010 t.o.v. 2017

Onderstaand de berekeningen met data uit de klimaatmonitor van de CO₂-reductie, energiebesparing en stijging van hernieuwbare energie in de periode van 2010 t.o.v. 2017 in Leidschendam-Voorburg.

Totaal bekend energiegebruik (incl. hernieuwbare warmte, zonnestroom 'achter de meter' en auto(snel)wegen) [TJ]

In de periode van 2010 tot 2017 is het totaal bekend energiegebruik (incl. hernieuwbare warmte, zonnestroom 'achter de meter' en auto(snel)wegen) [TJ] gedaald met 18%.

Totaal bekende CO₂-uitstoot [ton]

In de periode van 2010 tot 2017 is de totaal bekende CO₂-uitstoot [ton] gedaald met 17%.

Totaal bekend energiegebruik (incl. hernieuwbare warmte, excl. auto(snel)wegen) [TJ]

In de periode van 2010 tot 2017 is het totaal bekend energiegebruik (incl. hernieuwbare warmte, excl. auto(snel)wegen) [TJ] gedaald met 23%.

Totaal bekend warmtegebruik (aardgas en (hern.) warmte) [TJ]

In de periode van 2010 tot 2017 is het totaal bekend warmtegebruik (aardgas en (hern.) warmte) [TJ] gedaald met 30%.

Totaal bekend elektriciteitsgebruik, incl. zonnestroom 'achter de meter' [TJ]

In de periode van 2010 tot 2017 is het totaal bekend elektriciteitsgebruik, incl. zonnestroom 'achter de meter' [TJ] gedaald met 11%.

Zonnestroom: gebruik achter de meter (schatting) [TJ]

In de periode van 2010 tot 2017 is het totaal bekend elektriciteitsgebruik, incl. zonnestroom 'achter de meter' [TJ] gestegen van 0 TJ naar 4 TJ.

Totaal bekende CO-uitstoot exclusief CO₂-uitstoot auto(snel)wegen [ton]

In de periode van 2010 tot 2017 is het totaal bekende CO₂-uitstoot exclusief CO₂-uitstoot auto(snel)wegen [ton] gedaald met 22%.

Colofon

Dit is een uitgave van de gemeente Leidschendam-Voorburg in samenwerking met de deelnemende instellingen.

Postbus 1005, 2260 BA Leidschendam

www.leidschendam-voorborg.nl

T 14 070

E www.lv.nl/contactformulier

Realisatie: Document Productie Centrum (DPC)

September 2019